

Winternachten Lecture 2009

A Sense of Belonging - A Contemporary Story on Migration

Winternachtenlezing 2009

Ergens bij horen - een hedendaags verhaal van migratie

Nuruddin Farah

With an introduction by Kristien Hemmerechts

Met een inleiding door Kristien Hemmerechts

15 January 2009, de Nieuwe Kerk, The Hague

15 januari 2009, de Nieuwe Kerk, Den Haag

Winternachten The Hague International Literature Festival

Winternachten internationaal literatuurfestival Den Haag

© 2009 lezing Nuruddin Farah

© 2009 inleiding Kristien Hemmerechts

© 2009 Nederlands/Engelse uitgave stichting Winternachten, Den Haag

© foto Nuruddin Farah: Brigitte Friedrich

Nederlandse vertaling Winternachtenlezing Hanneke Nutbey

Engelse vertaling inleiding Stephen Smith

Engelse vertaling biografieën Robert Dorsman

grafische vormgeving Eindeloos, Den Haag

ISBN 978 90 78760 03 0

www.winternachten.nl

info@winternachten.nl

Contents

Inhoud

Winternachten Lecture 2009

Introduction to Nuruddin Farah by Kristien Hemmerechts	5
A Sense of Belonging - A Contemporary Story on Migration by Nuruddin Farah	9
Biographies	42

Winternachtenlezing 2009

Inleiding op Nuruddin Farah door Kristien Hemmerechts	23
Ergens bij horen - een hedendaags verhaal van migratie door Nuruddin Farah	27
Biografieën	43

Introduction

By Kristien Hemmerechts

In one of the many novels Nuruddin Farah has written in the course of his impressive career, he presents a character who can change her shape. Sholoongo is born a *duugan*, a baby who has to be buried, and so her mother takes her out into the bush and leaves her behind unprotected. But Sholoongo survives; she is adopted by a lion. Time passes and eventually Sholoongo returns to the village.

We don't get to know whether or not Sholoongo can really change shape. But the effect of her exclusion is emphasised: 'The way I see it,' Damac said, 'being angry with society for treating her abysmally as a *duugan*, Sholoongo is a woman full of hate.' Harsh judgement is typical of Farah's work, which quite often casts a highly critical eye on his fatherland Somalia.

Nuruddin Farah seems to share the faculty he attributes to his character Sholoongo: the one moment he is a woman, the next a man; he becomes an insecure adolescent, and then an ancient old man; he is a dominant mother, and then a rebellious daughter. In modern therapeutic terms: he has what we call 'a well-developed sense of empathy'. This is immediately apparent in *From a Crooked Rib*, the novel with which he made his spectacular debut in 1970. Ebla grows up in a village where life is determined by the seasons. 'Spring was what counted.' When Ebla learns that her grandfather wants to marry her off, she runs away to the city, where for the first time in her life she sees a being in a veil: 'Was it a man? Or was it a woman? Or a ghost?' After thinking about it for a while, she decides it must have been a ghost.

Ebla finds shelter with a distant cousin, but in next to no time he too tries to hawk her on the marriage market. 'I don't want to be sold like cattle,' Ebla exclaims fiercely, whereupon the resigned wife of Ebla's cousin replies: 'But that's what we women are – just like cattle, properties of someone or other.' 'We are human beings,' says Ebla proudly.

Nuruddin Farah makes us aware not only of the Somali traditions within which his characters have to operate, but also of the complex and destructive history of his country. One can say, without exaggeration, that Somalia is his central theme. In *Sweet and Sour Milk* (1979) he has an embittered Soyaan remark that Somalia is a prison. After the euphoria of the Sixties and the naive belief in a sham-independence, the Seventies brought with them the dictatorship of Siad Barre, who ruled with an iron fist from 1970 to 1991, initially seeking support from the Soviet Union. *Sweet and Sour Milk* includes sentences such as: 'Soviet influence is like polluted oil a huge tanker has leaked.'

In 1977 an end came to this Soviet-Somali friendship. With Soviet-supplied weapons, Somalia invaded its neighbour Ethiopia to 'liberate' the Ogaden region. The Soviet Union sided with Ethiopia and paved the way for the United States; their intervention has not yet ended.

Farah wrote *Sweet and Sour Milk* in exile. In 1974 a grant enabled him to go to England for two years. When he wanted to return home again afterwards, his eldest brother warned him to stay away. His criticism of the regime had not been taken kindly. Even in Rome, where he was staying by this time, he had to go into hiding to escape Somali assassins. He got little support from his left-wing friends in Italy. They thought he should give the African Marxist experiment more credit. Farah learned a hard lesson: the combination of politics and writing is a solitary occupation. As an exile, he resolved to continue writing about his country 'to keep it alive'.

With the fall of Barre in 1991, Farah's involuntary exile came to an end, but the smouldering civil war flared up with great violence. 'Our country is as good as gone. Our people have not heeded the signs portending the coming catastrophes,' says an old man in *Secrets* (1998). In his words one hears the echo of what Nuruddin Farah wrote in his non-fiction book *Yesterday, Tomorrow: Voices from the Somali Diaspora* (2000). There too he talks about 'the painful death' of his country, a country that was once so proud of its unity of language, religion and culture. Farah associates the civil war of 1991 with moral decay. Mogadishu is plundered and sold abroad for next to nothing, or swapped for a passport with an attractive visa.

In Kenya, Nuruddin Farah became an appalled witness to this sale. By this time he was living in Kampala, the Ugandan capital, where he was lecturing in literature, but he flew to the Kenyan capital Nairobi at the request of family members. Like many Somalis, they too had fled Mogadishu. At first, Farah had faith that the conflict in Somalia would be quickly resolved, but his optimism was short-lived. In Nairobi and the Kenyan city Mombasa he wrote down the testimonies of disconsolate, traumatised refugees. He wanted them to tell him whether it was really necessary to leave everything behind. Why did they abandon their country to 'the hyenas'? 'Because,' so somebody answered, 'you can't trust hyenas.'

'Will you ever go back?' he asked a filmmaker.

'There is no country to return to, is there?'

'Why? Whatever has become of Somalia?'

'Chaos, anarchy, rape, insane deaths, internecine madness.'

If that was the case, Farah realised, his exile had been pointless. After all, unlike migration, exile implies the hope of return.

Nowadays Nuruddin Farah lives as a voluntary exile in South Africa, but he continues to write about Somalia. He has meanwhile visited Somalia a number of times and is actively involved in the peace negotiations. The situation in the country has become no less complex. In 2006 the Islamic Courts seized power, but their ascendancy was broken by a US-backed invasion from Ethiopia; the US was hunting Al-Qaeda terrorists who had taken refuge in Somalia.

Farah's most recent novel *Knots* (2007) illustrates his unflagging commitment. The principal character, Cambara, returns to Somalia from Canada, to claim a house of her family. It is being occupied by one of the warlords who have divided up Mogadishu between them. Cambara has no intention of letting herself be intimidated by their brutal show of strength, nor will she let the Islamists get the better of her. She may have to wear a veil in public, but she sews zips into the right and left seams of her *burka*, so that she can quickly increase her freedom of movement, if that should prove necessary. Cambara knows karate.

Cambara wants to turn the pain into something positive. And with the support of other women, she succeeds in this wonderfully well. In the meantime, Somali men are given a good pasting. The only thing that interests them is *qaat*, which they chew from dawn till dusk.

The message seems unequivocal: if Somalia wants to break free of the spiral of violence, women will have to take control. After all, the civil war was the work of men. But Somalis also have to continue to believe in their country even if, like Farah, they have built a life for themselves elsewhere and acquired another nationality. Like a *duugan* they must be able to take on other shapes. Every day extraordinary things are being accomplished by ordinary people in Somalia, says Cambara, but the world seldom gets to hear of it. Unless it is in a novel by Nuruddin Farah.

A Sense of Belonging - A Contemporary Story on Migration

By Nuruddin Farah

On my first extended visit to Paris in the early seventies, I happened to lose my bearings in the labyrinthine rues and avenues of the Cité Universitaire one day and found myself in a cul-de-sac, uncertain where help might come from or what to do. As luck had it, I saw a black youth coming out of an apartment block close to where I stood; he was carrying a bagful of books and had a spring in his feet, sufficient proof that he knew where he was going. I asked him for assistance in my broken French, and he offered to lead me to my destination.

As we walked side by side, conversing, I kept my counsel and listened to him, not interrupting, as he told me things that were at the time new to me, concepts with which he presented me in a throwaway manner, in answer to my simple question: where, in Africa, did he come from? He replied, plainly, that he was French. I pressed him to tell me the name of the country he had hailed from before he became French. He responded, with exemplary courtesy, that his parents were from the Ivory Coast, but that he was born in France, where he also grew up, and he hardly knew his parents' homeland, because he had never visited it. Then, after my probing him some more, he said, sounding annoyed, that he did not become French. He was French.

I was troubled at first blush, because of this new notion of Frenchness. I knew enough from having read Senghor and other Negritudinites that Frenchness was a cant concept commonly deployed by men and women raised to think of themselves as French, men and women from the colonies owing their intellectual makeup to the ideas that had their origin in France. Somehow, I was convinced that they did not think of themselves as French. But now the young man, needing no further prompting from me, volunteered that he felt more comfortable in his Frenchness, because he knew Paris as a native and thought of himself not only as French but also as a Parisian.

As I kept pace with him, I wondered to myself if, as humans, we are born bearing markers of our identities - Ivorian, Somali, French, Swedish, English or Dutch - or if we acquire these identities over the years via the languages we speak, the cultures in which we are raised. Do we end up or become who we are, eventually - Somali, Ivorian, French, Swedish, English or Dutch and are we not born as such? In other words, what are the most important markers of one's identity: the language(s) one speaks, the citizenship papers which identify one's nationality, the culture in which one has been brought up?

In any event, I could certainly tell that the young man was no 'first generation migrant' - first generation migrants being neither fish nor fowl. Because these seldom disown their birth identities with ease and are unlikely to own up to their newly acquired identities with unconcern, many finding it necessary to explain why they are where they are or why they carry the identities in the first place. If one were to describe the first few months following a first generation migrant's arrival in the new land as being vertiginous, then perhaps to a long-suffering immigrant willing but unable to make headway in a place, it is as if he is standing at the bottom of a ladder with missing rungs. In which case the immigrant may ultimately come to believe, after attempting and failing, that he or his offspring will never climb to the step at the summit.

I went on thinking that while the young man felt as if he was comfortable in his Frenchness, first generation migrants sensed as though their newly acquired identities lacked the comfort of worn shoes, which snugly fit one's feet - the leather softening from use, through sweat and wear, and bending by and by to the sturdiness of one's stride. For good measure, too, many new migrants generally continue to live in the old world from which they have come, because they derive their certainties from what they have known, not from the new place to which the winds of fortune or misfortune have carried and deposited them. They dwell in an in-between situation for a long time, during which they make their Somaliness, their Indianness, or their Bosnianness take precedence over all else. Aptly, one might describe the in-between condition of the first generation migrant as raw as it is rich with neurosis - I have almost said psychosis - which provides many a novelist with a new way of looking at first

generation migrants and their new places of domicile. I can think of no better example than Henry Roth's novel *Call It Sleep*, in which the author paints a vivid portrait of immigrant life in early twentieth century New York, specifically of a very large immigrant Jewish population.

In their attempt to fail better, to use the words of Samuel Beckett, first generation migrants bear the weight of the old ethos from their birth identities, which is an integral part of their makeup, forever insisting on its primacy, the extreme nature of their in-between state of mind compelling them to pay conscious regard to their fragmented selves. These men and women take on the impassioned mission of imposing their in-between understanding of the complexity of their own condition on their offspring, whom they inveigle into maintaining a link, however tenuous, with the country from which they have come. It has been sufficiently documented that the attempts on their part to persuade their young charges to accept the old culture as their own strike the young ones more like a sideshow performance, not the centerpiece of their identities. Because the young ones put more of a premium on their exposure to European ways of thinking, not what they view at best as their parents' wistfulness, and at worst as a throwback to a primitive past. Oftentimes, the attempt of the parents to influence their offspring ends in failure, because the young charges do not feel the need to learn a language or adopt a culture to which they feel they do not belong.

I suffered an acute sense of loss, albeit vicariously, as taking leave of the young man, I reasoned that the loss not only of their homeland but also their identities must have been hard on his Ivorian parents. Moreover, they must have felt a greater sense of forfeiture to lose their son to Frenchness, given an African's cultural perspective, in which male offspring are pre-eminent in the lives of the family.

I rang the bell of the apartment I was visiting and, as I waited, reminded myself how people living in poorer countries continue to give admiring glances in the direction of Europe where wealth shines, where gold glitters, beckoning. Sadly, however, many of the migrants to Europe would not know of the priva-

tion awaiting them, including forfeiting the close-knit nature of their immediate families, and exchanging the familiar for the unknown - a rich enough theme with a great creative potential about which many novelists have written. Literatures in many tongues are replete with stories about migrants from the villages coming to the towns, or leaving the towns and going to the local cities and eventually to the larger world outside, some crossing oceans to quench the thirst of their ambitions. There is adventure, there are losses, there are gains, there are tales rampant with terror; seldom are the new arrivals welcomed with warmth. I too have written about this experience in my first novel *From A Crooked Rib*, which concerns itself with the journey of a young Somali from a nomadic hamlet to a town and then Mogadiscio. Moreover, the trajectory of my latest novel *Knots* is different, in that it is about a thirty-something-year-old actor and cosmopolitan leaving North America and returning to Mogadiscio. The novels are not only of self-discovery, but of self-distancing too. What is more, the ontological distance between the two novels is much larger, in view of the differences of outlook between the principal characters, the one migrating, and the other immigrating.

My friend led me up the stairs into her apartment, and left me in the living room to prepare coffee. Alone, I contemplated her country, Finland's, cultural icons, which decorated her walls, and I entertained several unrelated thoughts. I considered how difficult it is for immigrants, regardless of their origin, to exchange their birth identity for one acquired either through a naturalization process or after years of being a refugee. I reflected on how European authorities facilitated the integration of immigrants boasting religious and cultural backgrounds similar to theirs, how they kept out immigrants from Africa and other developing countries inasmuch as these did not belong in the continent, because of the color of their skin or their culture. I would learn from my Finnish friend that as native speakers, the French were fond of pointing to her foreignness because of her accent, and this irritated her no end.

A sea change has taken place, since those faraway days - when I visited Paris, spoke to the Ivorian and then called on my Finnish friend - both in the mindset of the migrants and the Europeans' attitudes towards them, which have hard-

ened. I have no way of knowing what has become of the then young Ivorian. Even so, we know that many of his fellow-continentals, whether they are his contemporaries or are of recent vintage, are at the bottom of the food chain, probably uneducated, possibly unemployed, their company shunned, their homes firebombed by skinheads, their presence conflicting with politicians, scaremongers and sloganeers. We know of how politicians seek elections on hate tickets in France, Austria and Holland, and how a handful of right-wing polemicists whip the local populace into frenzy, rousing them into hysteria. Granted, many things have occurred since those faraway years to make both the host populations and the migrants ambivalent in their outlook towards one another.

Let's admit it: Europe's gain has been Africa's loss - our brains drained, our brawn helping to build someone else's wealth, whereas we, in Africa, deal daily with the deplorable consequences of penury, much of it resulting from a hundred plus years of colonialism, followed by several more decades of Euro-larceny, the inaptness of our leaders and their corruption. Our continent, as a result, now lacks all that is good, great and strong, all that makes one proud. Reduced to a mere begging bowl held in the trembling hands of malnourished babies, with our able-bodied youths amassing on the borders of Europe in hope of scaling the walls of fortress Europe, it is no wonder that the misguided many think of Europe as the Promised Land and of becoming Europeans.

Now what does it mean, for a Somali, to become Dutch, British, French, German, American or Swedish? Does impersonating such an identity alter one's personality, play havoc on one's neurosis, especially when one is content to remain loyal to one's Somaliness? How does the fact that the migrants feel unwelcome affect their interaction with the host community?

At bus stops, at airport departure and entry points, Europeans often make a point of reminding those who are visibly foreign, because of their skin colour or dress, that they are from elsewhere, many asking when they will be returning from whence they came. I can imagine the then young Ivorian, now an old man and a grandfather, lamenting his lot, and fulminating against con-

tinued exclusion from the mainstream in his adopted land. Furthermore, I can empathize with his children wanting to return to Africa, a continent they hardly know and where they will have difficulties fitting in. Lately I have met many Somalis and other Africans basing themselves in the continent - to avoid Euro-racism. My Finnish friend's preclusion, when or if it does happen, will be of a different order. Especially since 9/11, a watershed for many a European community amongst whom Muslims live, the situation is particularly harrowing if you are black and a Muslim.

Before 9/11, religion was not necessarily an ingredient in the making of the gammon-&-spinach politics governing much of Europe's attitude towards Muslim immigrants. Since then, however, religion has further complicated the status of immigrants, blurring the insider/outsider differences within each European entity, with the Muslims seen and dealt with as undesirable aliens, even if they are nationals. One can safely say that after 9/11 Europeans are inherently discriminatory towards Muslims whatever their provenance, treating Africans, who are black and Muslim, with disdain, and looking upon other Muslims with dread. No doubt, while discriminating against blacks may take subtle forms these days, the manner in which they deal with black Muslims is crude and derisive.

Because religion cuts across every rapport existing between peoples, between cultures and faiths the world over, I have heard Muslims tell heartbreaking tales about the treatment meted out to them, their harrowing stories reminding one of the anti-Semitism prevalent in Europe in pre-war Germany. This puts further strain on the insider/outsider legal status, making it not only very problematic, but also bringing further unforeseen complications of a duplicitous nature to the fore. In short, large segments of Muslim immigrants are caught between two warring groups, to which they ostensibly belong at the same time, sharing the bond of faith with their fellow-Muslims, and many other ties with the host peoples in the midst of whom they reside.

Recently, I have had reason to think of what it means to confront a fundamentalist Christian in post-9/11 America. I was on a plane from Chicago,

where I had gone to promote the publication of *Knots*, and was flying back to Minneapolis, where I had intended to visit a friend, with whom I would go for a weekend of canoeing in Lake Superior. I happened to sit next to a Born-Again Christian fundamentalist, who, in his attempt to convert me to Christianity, helped set my memory off until I remembered an apposite wisdom identical to the one he was quoting to me about his faith. I remembered an Islamic wisdom purporting that every human born after the unveiling of the Islamic faith as revealed to Prophet Mohammed is *sui generis* of the Muslim faith. The wisdom further asserts itself that the fact that many millions are not practicing the faith, why they remain ignorant of their religious duty unto themselves, or even fall under the wrong influences of their non-Muslim parents who know no better and who for one or another erroneous reason 'become' Christian, Hindu, Buddhist, animists etc is due to their own failing for which they will eventually be made to pay, as they will be punished in the hereafter. Of course, I dared not share this Islamic wisdom with my Born-Again interlocutor, lest I should get myself into post-9/11 hot water. I have heard of passengers denied the right to fly, and were bumped off, when a fellow-passenger had accused them of suspicious activities. Circumspect, I did not tell him where I came from, into what faith I had been born. Nor was I forthright in my certitude that it was impractical to exchange a faith, which one did not observe, for a new fad, which one was not likely to practice.

To keep him at bay, I entertained him with expansive yarns, before plucking sufficient courage to tell him, among other things, that mine was a world different from the one known intimately to my parents, many of my coevals, to my brothers and sisters, even if they bear US and British nationalities. I explained that the difference between the world in which I operate and of which I partake - writing novels, participating in the intellectual debate affecting the world - and the one my friends and the members of my immediate family inhabit, would make it difficult, if not impossible, for me to convert. Then I told him of earlier attempts to cause me to see the light, including those of my former wife's Nigerian cousins and aunts, who urged me to admit Christ into my life. In my riposte to my in-laws, I told him, I pointed out that a man of my age and background could not countenance being faithful to a new

faith after abandoning the one into which he had been born nearly fifty years earlier. I concluded by saying that I respected all faiths and preferred to read the holy texts myself.

Turning the table on him, I asked if he thought of the Bible as a literary text and if he could elaborate to me what in his opinion were the incalculable literary merits of the Psalms. That shut him up for a long while. Then he asked why I was in the States, and I answered all his questions in a way that kept us furthest from a debate on religious conversion. When he asked if I would become an American like my older son, my brother or sisters, I responded that I have remained comfortable with the identity bequeathed to me at birth.

I did not tell him many things, because, being an American, he would not have understood them - not that the Dutch would comprehend it either. I do not know what an American or a European would make of the complicated nature of my life, including the fact that even though I wanted it, I could not continue travelling on a Somali passport after January 1999, because no country would issue visas to me, nearly a decade after the collapse of the structures of the state. It would not make sense to an American or a European to hear that, to spare me becoming stateless and a refugee, half a dozen African governments bestowed their nationalities on me - to facilitate my travel across borders. Now that I feel more at home in Cape Town than ever before, following the collapse of my marriage, and because my children love visiting me here, where they have many of their friends, maybe the time has come for me to add the South African nationality to the half dozen citizenships I've held since my birth.

I had no idea, as I parted company with the Christian fundamentalist, that a more threatening controversy of an Islamist variety would be awaiting my arrival in the Twin Cities, an Islamist picking a fight with me over a statement ascribed to me. I learnt this from my older brother who, fetching me from the airport, spoke of his ongoing standoff with a Sheikh accusing me of a blame-worthy behaviour. Apparently, something I had said at a reading from *Knots* in Minneapolis a week earlier, stirred up a full-blooded furor in the Islamist segment of the Somali society residing in the Cities. Some of them found my

assertion that wearing the veil is a recent nineties phenomenon in Somalia provocative, especially when I added, as illustration, that my mother and the largest majority of Somali women did not don the chador. My add-on remark - I wondered aloud if this made my mother and the other women less worthy of their faith - ruffled a few feathers.

I lived in Somalia when the secular tendency was the dominant strain, the school syllabus secular, and the way we regarded our rapport with others also secular. My memory is one of a more tolerant tendency, with Somalis of the day less prone to relying on religion as a panacea to the country's political and social problems. For good or bad - mostly bad - we counted on the state, which was secular, to shoulder some of these responsibilities. Following the collapse of the state structures, and after close to sixteen years of continued strife, with the warlords recruiting clan-based militias, parceling out the country and allocating to each of them a fiefdom, which they ran murderously and exploitatively, Somalis have started to put their trust in Islam, which many saw as a unifying force.

The proponents of Islam-as-a-cure-for-all had the upper hand in Somali politics, these set up Islamic courts before which all miscreants were brought and sentenced according to Sharia, in the absence of a functioning government. To the credit of some of the proponents of this view, Islam was expected to provide an alternative to clan-based chaos; and it did for a while. By May 2006, the Islamic Courts Union (ICU) made formidable gains, wrenching power from the warlords, who were US-funded and who fought under the alias of Alliance for the Restoration of Peace Counter-Terrorism in Mogadiscio and then expanding into much of Southern Somalia. In the meantime, the weak Federal Government, established in 2005 in Nairobi, Kenya, remained confined to a garrison town some three hundred and fifty kilometers to the west of capital. On December 26, 2006, Ethiopia, allegedly in support of the Transitional Federal Government (TFG), and with tacit approval of the US, invaded Somalia. Everything has gone wrong side up, following the Ethiopian 'intravasion', with the US missiles striking at an alleged Al Qaeda base in a forest close to the Somalia-Kenya border, or on an alleged hideout of a so-called terrorist. Somalia has been in the news, described as the world's human-

itarian disaster, worse even than Darfur's. There has been a ferocious confrontation between the Ethiopian occupying force and the troops of the TFG on one side and fighters claiming to belong to the ICU on the other. Now that the ICU has split into two groups, a so-called modest group, under the leadership of its former Executive Director, prepared to negotiate with the TFG, and a self-described more radical group, headed by the former Head of the ICU's consultative body, the ongoing war is creating one of the worst humanitarian crises in the world.

Back to the Twin Cities controversy and back to my elder brother. My elder brother informed me that although everyone agreed with the accuracy of my contention - that the veil is part of a new fad - this particular Sheikh described it as troubling in its intentions and divisiveness. Feeling not so much beleaguered as misconstrued, I wondered how easy it is for some people to take offence, or for a secularist to earn the religionists' wrath. Why, the religionists, whatever their persuasion, are likely to invoke fire and brimstone sanctions as just deserts for secularists, convinced that whereas the secularists would end up in hell, they would enjoy tête-à-têtes with the prophet and the saints and keep the enjoyable company of the Houris in heaven!

I listened some more to my brother, who was now resorting to an analysis of the Sheikh's diatribe and hostile behaviour from a clan angle - the Sheikh's clan and ours, he was arguing, were historically combative, in view of our respective clans' past conflicts over watering wells and grazing lands. I wished I was at my desk, writing. Because I felt then, as I feel now, that I belong more in a writer's world, creating characters, investing my energy in story-telling, inventing an imagined universe parallel to but unlike the one you and I inhabit than I belonged in my brother's world - collapsible, inhospitable, unreasonable and given to inflammatory expostulations.

As I sit here at my desk in Cape Town, writing this, I reason that the Somalia in my novels will hardly make any sense to my brother, the Sheikh of the Minnesota minarets or to the born-again American, who urged me to abandon Islam and become a Christian 'for the good of my soul.'

This is because my writings are grounded in a deep sense of secularism, and are as open-ended as they are cosmopolitan. If anything, my writings will very likely communicate better with the then young Ivorian/Frenchman and my Finnish friend than they will to my immediate family or some of my Somali friends.

Here is what I think: the Somalia of my novels is not necessarily the Somalia of many Somalis, just as the England of an English novelist, namely A.S. Byatt, or the India of the Indian novelist Amitav Ghosh is not the India of many Indian peoples. No doubt, a reader of my novels, Byatt's or Ghosh' will recognize Somalia, England or India - in their spatial, cultural and philosophical potentials, the sum total of these countries' specificities.

I think of my novels as a cartographer might think of her/his relationship to the maps she/he draws, in which representations of the curved surface of the Earth are made flat in order to represent it in a deductible, calculable format - scientifically, aesthetically. This way, the curved surface of the three dimensional space is skillfully represented in two dimensions with readable, speedily communicable, accurately calculable, balanced surfaces. The cartographer's representation of the three dimensional space is in correlation of the two-dimensional one, which represents the imagined, rendering it into its visible equivalent. This, to my mind, is comparable to the exiled novelist's writing about an imagined place, which she/he equates to its invented reality.

Nowadays my exile status is no longer as valid as it used to be when I could not return home, owing to fears for my life; I stopped thinking of myself as an exile, ever since the collapse of Siyad Barre's regime. My current self-expatriation is one of choice. My novels about Somalia are at a crossroads; they are about a country as stateless as it is chaotic, a country invaded, turned into a battlefield of proxy wars between Ethiopia and Eritrea on the one hand, and the US and fighters of Islamist persuasion on the other hand. It is at this crossroads that Somalia has continued to meet the world in one shape or another. In 1993, the US, perhaps with good intentions, sent its troops to feed the starving. Failing to achieve much or to avert the crisis, which prompted it to go into the country in the first place, the US withdrew, leaving the people of Somalia in a much

worse condition than when George Bush pere committed the troops to help feed the starving. Then came a long period, almost a decade, when Somalia stayed a country apart, stateless, chaotic and, virtually on its own. Because no country is an island onto itself, the world, resumed its rapport with Somalia - in one illicit form or another. The country remained open for those who dared to enter it - no need of visas or any other formality. Many who dared entered it singly or in groups, either to strike deals with the warlords, to sell more weapons, or to use it as a transit point for drugs between India, Afghanistan, Europe and the US. During this period of isolation, some European governments signed unlawful treaties with some of warlords running swathes of territory, the contracts permitting them to dump their nuclear waste on our shores. Moreover, in these years, young Somali fighters were recruited into fighting in Afghanistan or as mercenaries in the border war between Ethiopia and Eritrea.

When I went there, in June of 2000, I met more than a dozen East African migrants, living in Mogadiscio, some of them teaching English to the children of the well-to-do, some having business connections, others running movie houses showing Indian and blue films. Despite the apparent unstructured, chaotic statelessness, I was surprised to learn of the existence of Somalis who were creative enough to make Kung fu films for the local market, in Somali, because they had found it difficult to import the flicks from Asia. I watched at least two films made there, one of them near the hotel where I was putting up.

In my visits to Somalia for research for my novels, twice since 2006, I discovered that Somalia is at the same time the most isolated and the most open of societies in the world, with much of the outside world shunning the country, just as more countries get involved in the country's affairs, with the United Nations, the African Union and the European Union placing it on their top agendas. In a bid to go beyond the bureaucratic and political sphere, it has been my intention, lately, to write a trilogy of novels, the first two parts of which have been released, namely *Links* (2003) and *Knots* (2007). At present, I am working on the third part of the trilogy, which like its predecessors will have a Somali returnee going back to the homeland, revisiting it, and bestowing

upon it the sensitivity and attention befitting the country one loves. Knowing the land and its people better, it has always been my aim to grant my characters the humanity denied to them in the works written about them by persons eager to dehumanize them. Compare my novel *Links*, published in 2003, to the movie based on *Black Hawk Down* - which touches on the same events in 1993 in Mogadiscio, and you will see what I mean.

What does being a Somali mean to me? We, Somalis, have the penchant for appealing to one another's Somaliness, an abstract notion, whenever there is a crisis, a Somaliness that, we assert, binds us together as a nation, which boasts of one principle language, spoken by the largest majority, one traditional culture, and Islam as the one religion uniting us. Even though the concept may prove difficult to define, I suppose we base it, in part, on the claim of an exceptionalism we ascribe to the nation to which we all belong, a uniqueness, which we feel sets our country apart from nearly all the other nations in sub-Saharan Africa. Necessary as it is to admit that a slide-rule assessment of the current tribulations is making our 'Somaliness' wear the concept threadbare - Somalis insist that the notion is still there, well and alive. Moreover, it is to this Somaliness, that is to say our humanness that we appeal, whenever we meet and talk about the present political crisis. I am loyal to my Somaliness, my humanness, which has survived in me, helped me survive the difficult years of my exile.

At the same time exile has afforded me the possibility of becoming myself, a writer with a wider, more inclusive world vision, a writer fearlessly tackling some of the most unpalatable topics. I have gone to great lengths, have committed my life and work to telling the truth as best as I can. I feel I owe everything I have become to a world much larger than the one I was born into, the world unknown to my parents and my other family members, the world which has invested its trust in me; I owe it, too, to my friends who have stood by me, and my readers who have taken to me. Mine is the truth of today catching up with the lies of yesterday - and I sense that because a lie has shorter legs, the truth of art will not only catch up with it on the morrow but will also surpass it, leaving it in the dust of extinction.

Inleiding

Door Kristien Hemmerechts

In één van de vele romans die Nuruddin Farah in de loop van zijn indrukwekkende carrière geschreven heeft, voert hij een personage op dat van gedaante kan veranderen. Sholoongo is geboren als een *duugan*, een baby die begraven moet worden. Haar moeder laat haar onbeschermd achter in de bush, waar een leeuwin zich over de baby ontfermt. Uiteindelijk keert Sholoongo naar het dorp terug.

Of Sholoongo ook echt van gedaante kan veranderen komen we niet te weten. Wel wordt het effect van haar uitsluiting in de verf gezet: ‘Onze onmenselijke maatschappij heeft Sholoongo schandelijk behandeld,’ zegt Damac. Het scherpe oordeel typeert het werk van Farah, die wel vaker met een uiterst kritische blik naar zijn vaderland Somalië kijkt.

Nuruddin Farah lijkt te beschikken over de gave die zijn personage Sholoongo wordt toegedicht: nu eens neemt hij de gedaante aan van een vrouw, dan weer van een man; hij is een onzekere puber of een stokoude man; hij is een dominante moeder of een opstandige dochter. In hedendaagse therapeutische termen gezegd: hij heeft een sterk ontwikkeld empathisch vermogen. Dat merk je meteen in *From a Crooked Rib*, de roman waarmee hij in 1970 zijn spectaculaire debuut maakte. Ebla groeit op in een dorp waar het leven bepaald wordt door de seizoenen. ‘De lente was wat telde.’ Wanneer Ebla verneemt dat haar grootvader haar wil uithuwelijken, vlucht ze naar de stad waar ze voor het eerst in haar leven een gesluierd wezen ziet. ‘Was het een man? Of een vrouw? Of een spook?’ Na enig beraad besluit ze dat het een spook moet zijn.

Ebla vindt onderdak bij een verre neef, maar in minder dan geen tijd probeert ook die haar op de huwelijksmarkt te versjacheren. ‘Ik wil niet verkocht worden als vee,’ zegt Ebla fel, waarop de gelaten echtgenote van Ebla’s neef reageert met: ‘Maar wij vrouwen zijn toch iemands eigendom, net als vee.’ ‘Wij zijn mensen,’ zegt Ebla trots.

Nuruiddin Farah maakt ons niet alleen bewust van de Somalische tradities waarbinnen zijn personages moeten opereren, maar ook van de complexe en destructieve geschiedenis van zijn land. Je kunt zonder overdrijven stellen dat Somalië zijn belangrijkste onderwerp vormt. In *Sweet and Sour Milk* (1979) laat hij een verbitterde Soyaan opmerken dat Somalië een gevangenis is. Na de euforie van de jaren zestig en het naïeve geloof in een schijnonafhankelijkheid, brak in de jaren zeventig het tijdperk van de dictator aan. Siyad Barre, die van 1970 tot 1991 met ijzeren hand regeerde, zocht aanvankelijk steun bij de Sovjet Unie. In *Sweet and Sour Milk* staan zinnen als: ‘De Sovjet invloed is als de vervuilde olie die uit een tanker lekt.’

In 1977 kwam een einde aan de vriendschap tussen beide landen. Met wapens die door de Sovjet Unie waren geleverd viel Somalië buurland Ethiopië binnen om het gebied waar de Ogaden wonen te ‘bevrijden’. De Sovjet Unie koos de kant van Ethiopië en maakte de weg vrij voor inmenging vanuit de Verenigde Staten. Tot vandaag duurt die inmenging voort.

Farah schreef *Sweet and Sour Milk* in ballingschap. In 1974 was hij met een beurs naar Engeland vertrokken. Toen hij twee jaar later wilde terugvliegen, kreeg hij van zijn oudste broer de raad weg te blijven. Zijn kritiek op het regime was hem niet in dank afgenomen. Zelfs in Rome, waar hij toen verbleef, moest hij voor Somalische huurmoordenaars onderduiken. Van zijn linkse vrienden in Italië ondervond hij weinig steun. Die vonden dat hij het Afrikaanse marxistische experiment meer krediet moest geven. Farah leerde een harde les: de combinatie van politiek en schrijven is een eenzame bezigheid. Als balling nam hij zich voor over zijn land te blijven schrijven ‘om het levend te houden’.

Met de val van Barre in 1991 kwam een einde aan Farahs gedwongen ballingschap, maar ook brak de sluimerende burgeroorlog in alle hevigheid los. ‘Ons land bestaat nog nauwelijks. We hebben de tekenen genegeerd die de catastrofes aankondigden,’ zegt een oude man in *Secrets* (1998). In zijn woorden hoor je de echo van wat Nuruiddin Farah schrijft in zijn non-fictie boek *Yesterday, Tomorrow: Voices from the Somali Diaspora* (2000). Ook daar heeft hij het over ‘de pijnlijke dood van zijn land’, dat ooit prat ging op zijn eenheid van taal, gods-

dienst en cultuur. Farah verbindt de burgeroorlog van 1991 met moreel verval. Mogadishu werd leeggeroofd en in het buitenland voor een appel en een ei verpatst. Of voor een paspoort met een interessant visum.

In Kenia werd Nuruddin Farah de ontstelde getuige van de uitverkoop. Hij woonde toen in Kampala, de hoofdstad van Oeganda, waar hij literatuur doceerde, en vloog op verzoek van familieleden naar de Keniaanse hoofdstad Nairobi. Zoals vele Somali's waren ook zij Mogadishu ontvlucht. Aanvankelijk had Farah er vertrouwen in dat het conflict in Somalië snel zou worden bijgelegd, maar zijn optimisme was van korte duur. In Nairobi en de Keniaanse stad Mombasa tekende hij de getuigenissen op van ontredderde vluchtelingen. Hij wilde van hen horen of het echt nodig was geweest alles achter te laten. Waarom lieten ze het land aan 'de hyena's' over? Omdat, zo antwoordde iemand, je hyena's niet kunt vertrouwen.

'Ben je van plan ooit naar Somalië terug te keren?' vroeg hij aan een cineast. 'Er is geen land om naar terug te keren. Er heersen alleen chaos, anarchie, verkrachting, moord en waanzin.'

Als dat waar was, zo beseftte Farah, was zijn ballingschap zinloos geweest. Anders dan migratie impliceert een ballingschap immers de hoop op terugkeer.

Vandaag woont Nuruddin Farah als vrijwillige balling in Zuid-Afrika, maar hij blijft over Somalië schrijven. Hij heeft Somalië intussen een aantal keer bezocht en is actief betrokken bij de vredesonderhandelingen. De situatie in het land wordt er niet eenvoudiger op. In 2006 grepen de Islamitische Rechtbanken de macht, maar hun overwicht werd gebroken door een invasie vanuit Ethiopië met steun van de Verenigde Staten. De VS maakt immers jacht op Al-Qaida terroristen die in Somalië onderdak hebben gevonden.

Farahs meest recente roman *Knots* (2007) illustreert zijn onverwoestbare engagement. Hoofdpersonage Cambara keert uit Canada naar Somalië terug om een huis van haar familie op te eisen. Het wordt bezet door een van de krijgsheren die Mogadishu onder elkaar hebben verdeeld. Cambara is niet van plan zich door hun brutale machtsvertoon te laten intimideren en ook de Islamisten zullen haar niet klein krijgen. Ze moet dan wel gesluierd de straat op, maar ze

stikt ritsen in de naden links en rechts van haar burka, zodat ze indien nodig haar bewegingsvrijheid kan vergroten. Cambara kent karate.

Cambara wil de ellende tot iets positiefs ombuigen. Met de steun van andere vrouwen slaagt ze daar wonderwel in. Somalische mannen krijgen er tussen-door flink van langs. Het enige wat hen interesseert is de *qaat* waarop ze van 's morgens tot 's avonds kauwen.

De boodschap lijkt ondubbelzinnig: als Somalië aan de spiraal van geweld wil ontsnappen, moeten vrouwen het heft in handen nemen. De burgeroorlog is immers het werk van mannen. Maar ook moeten Somali's in hun land blijven geloven, zelfs al hebben ze zoals Farah elders een leven opgebouwd en een andere nationaliteit verworven. Als een *duugan* moeten ze meerdere gedaantes kunnen aannemen. Iedere dag worden er in Somalië door gewone mensen buitengewone dingen verwezenlijkt, zegt Cambara, maar de wereld krijgt daar nauwelijks iets over te horen. Tenzij in een roman van Nuruddin Farah.

Ergens bij horen - een hedendaags verhaal van migratie

Door Nuruddin Farah

Tijdens mijn eerste lange bezoek aan Parijs, in het begin van de jaren zeventig, raakte ik op een dag de weg kwijt in de wirwar van straten en stegen van de Cité Universitaire; ik bevond me in een cul-de-sac en wist me geen raad meer. Maar gelukkig zag ik even verderop een zwarte jongen uit een appartementenblok komen; hij had een tas vol boeken bij zich en zijn energieke tred overtuigde me ervan dat hij wist waar hij heen ging. In mijn gebroken Frans vroeg ik hem om hulp, en hij bood aan me naar mijn bestemming te brengen.

Al pratend liepen we door de straten. Ik luisterde naar hem zonder hem in de rede te vallen terwijl hij me dingen vertelde die ik nog nooit gehoord had, denkbeelden die hij me nonchalant voorschotelde in antwoord op mijn simpele vraag: waar in Afrika kwam hij vandaan? Hij antwoordde dat hij Frans was. Ik drong er bij hem op aan me de naam te vertellen van het land waar hij vandaan kwam voordat hij Frans geworden was. Hij antwoordde met voorbeeldige hoffelijkheid dat zijn ouders uit Ivoorkust kwamen, maar dat hij in Frankrijk geboren en getogen was en dat hij het land van zijn ouders nauwelijks kende, want hij was er nooit geweest. Toen ik door bleef vragen zei hij enigszins geërgerd dat hij niet Frans geworden was. Hij was Frans.

Ik wist niet goed wat ik aanmoest met deze nieuwe notie van Frenchness. Ik had Senghor en andere Negritude-schrijvers gelezen en wist dat Frenchness een jargonwoord was dat vooral gebruikt werd door mannen en vrouwen die van hun ouders geleerd hadden dat ze Frans waren, mannen en vrouwen uit de koloniën die hun intellectuele bagage dankten aan ideeën die hun oorsprong in Frankrijk hadden. Om de een of andere reden was ik ervan overtuigd dat ze zichzelf niet als Franszen zagen. Maar nu vertrouwde de jongeman, die geen aansporing meer van mij nodig had, me toe dat hij zich prettiger voelde in zijn Frenchness, omdat hij Parijs kende als zijn broekzak en zichzelf niet alleen als Fransman zag maar ook als Parijzenaar.

Terwijl ik zo naast hem voortstapte, vroeg ik me in stilte af of wij mensen geboren worden met merktekens van onze identiteit - Ivoriaans, Somalisch, Frans, Zweeds of Engels, of dat we die identiteit in de loop der jaren verwerven via de talen die we spreken en de culturen waarin we worden grootgebracht. Worden we uiteindelijk tot wie we zijn - Somalisch, Ivoriaans, Frans, Zweeds, Engels of Nederlands, en worden we niet als zodanig geboren? Met andere woorden: wat zijn de belangrijkste merktekens van iemands identiteit? De taal of talen die men spreekt, de documenten van staatsburgerschap die iemands nationaliteit bepalen of de cultuur waarin men is opgegroeid?

Het was mij duidelijk dat deze jongen geen 'eerstegeneratiemigrant' was - een groep die vlees noch vis is -, want eerstegeneratiemigranten zullen zelden zo licht hun geboorte-identiteit verloochenen en je zorgeloos hun nieuw verworven identiteit opbiechten; velen van hen voelen zich groepen uit te leggen waarom ze zijn waar ze zijn of waarom ze de identiteit dragen die ze dragen. Waar voor een eerstegeneratiemigrant de eerste paar maanden na aankomst in zijn nieuwe land duizelingwekkend te noemen zijn, zal het vervolgens door de langdurig getergde immigrant die vooruit wil komen maar daarin faalt wellicht zijn alsof hij onderaan een ladder staat waaraan sporten ontbreken; na veel vallen en opstaan zal hij uiteindelijk gaan geloven dat hij en zijn kinderen de bovenste sport nooit zullen bereiken.

Ik bedacht me vervolgens dat, terwijl deze jongeman zich geheel op zijn gemak leek te voelen in zijn Frenchness, eerstegeneratiemigranten het gevoel hadden dat hun nieuw verworven identiteit het gemak ontbeerde van gedragen schoenen, die pas echt lekker zitten als het leer, soepel geworden door veel lopen en zweet, zich ten slotte vormt naar de ferme tred van de drager. Daar komt nog bij dat veel nieuwe migranten blijven leven in de oude wereld waaruit ze zijn voortgekomen, omdat ze hun zekerheden ontlenuen aan dat wat ze al kenden, niet aan de plek waar ze neergestreken zijn omdat de winden van het fortuin of het ongeluk hen daarheen gedragen hebben. Ze wonen een hele poos in een tussensituatie waarin ze hun Somalische, Indiase of Bosnische identiteit boven alles stellen. Je zou die rauwe tussentoestand van de eerstegeneratiemigrant het beste kunnen omschrijven als rijk aan neurose - ik had bijna gezegd

psychose - die menig schrijver een nieuwe kijk verschaft op eerstegeneratiemi-granten en hun nieuwe domicilie. Het beste voorbeeld dat ik hiervan bedenken kan is de roman *Call It Sleep* van Henry Roth, waarin de schrijver een levendig portret schildert van het immigrantenleven aan het begin van de twintigste eeuw in New York, met name van een zeer grote joodse immigrantenbevolking.

In hun poging om beter te falen - om met Samuel Beckett te spreken - gaan eerstegeneratiemigranten gebukt onder het gewicht van het oude ethos van hun geboorte-identiteit. Dit oude ethos kleeft ze aan en dringt zich voortdu-rend op de voorgrond, terwijl het extreme besef te zweven tussen twee werel-den hen met de neus op hun gefragmenteerde zelf drukt. Deze mannen en vrouwen voelen zich geroepen hun visie op de complexiteit van hun eigen conditie op te leggen aan hun nakomelingen, die zij ertoe overhalen een schakel te onderhouden, hoe zwak dan ook, met het land waar zij vandaan komen. Er bestaat volop bewijs dat hun pogingen om hun jonge pupillen de oude cultuur te laten accepteren als de hunne door de jongeren eerder erva-ren wordt als een nevenvoorstelling dan als het hoofdkenmerk van hun iden-titeit. Want die jongeren vinden het belangrijker zich open te stellen voor Europese denkbeelden en niet voor wat zij, op z'n best, zien als de weemoed van hun ouders en, op z'n slechtst, als een terugval op een primitief verleden. Dikwijls loopt de poging van de ouders hun kinderen te beïnvloeden uit op een mislukking, omdat de jongeren het niet nodig vinden een taal te leren of een cultuur aan te nemen waarvan zij voor hun gevoel geen deel uitmaken.

Toen ik afscheid nam van de jongen ervoer ik een vlijmscherp, zij het plaatsvervangend, gevoel van verlies, omdat ik me realiseerde hoe zwaar de teloorgang van zowel hun thuisland als hun identiteit zijn Ivoriaanse ouders gevallen moest zijn. Bovendien moet het feit dat zij hun zoon kwijtgeraakt waren aan de Frenchness hun een nog groter gevoel van verlies bezorgd hebben, gezien het culturele perspectief van de Afrikaan waarin kinderen, en met name jongens, centraal staan in het familieleven.

Ik belde aan bij het appartement van de vriendin die ik ging bezoeken, en ter-wijl ik wachtte bedacht ik dat mensen die in arme landen wonen bewonde-

rende blikken blijven werpen in de richting van het lonkende Europa, waar rijkdom blinkert en goud blinkt. Maar helaas waren velen van de migranten naar Europa niet op de hoogte van de ontberingen die hun daar wachtten; ze raakten de hechte band met hun naaste familie kwijt en verwisselden het bekende voor het onbekende - een onuitputtelijk thema met een groot creatief potentieel waarover menig romanschrijver geschreven heeft. Literaturen in vele talen verhalen over migranten die van een dorp naar een provinciestadje trekken, of van een provinciestadje naar een plaatselijke grote stad en dan de wijde wereld in; sommigen steken oceanen over om de dorst van hun ambitie te lessen. Er is avontuur, er zijn verliezen, er zijn winsten, er zijn verhalen die bol staan van de verschrikkingen, en zelden worden de nieuwkomers met warmte begroet. Ook ik heb over die ervaring geschreven in mijn eerste roman *From A Crooked Rib*, die gaat over de reis van een jonge Somaliër die van een nomadengehucht naar een provinciestad trekt en vervolgens naar Mogadishu. In mijn meest recente roman *Knots* daarentegen gaat de reis juist de andere kant op: een dertiger, acteur en kosmopoliet, vertrekt uit Noord-Amerika om terug te keren naar Mogadishu. Beide romans zijn niet alleen verhalen van zelfontdekking, maar ook van zelfdistantiëring. De ontologische afstand tussen de twee romans is bovendien veel groter, gezien de verschillen in perspectief tussen de twee hoofdpersonen, de een migrerend, de ander immigrerend.

Mijn vriendin nam me mee de trap op naar haar appartement en liet me alleen achter in haar huiskamer om koffie te gaan zetten. Ik bestudeerde de culturele iconen van haar land, Finland, die haar muren sierden, en allerlei losse gedachten speelden door mijn hoofd. Ik bedacht me hoe moeilijk het is voor immigranten, van welke oorsprong dan ook, om hun geboorte-identiteit te verwisselen voor een identiteit die ofwel verworven is door een naturalisatieproces ofwel na een jarenlang vluchtelingenchap. Ik dacht na over de manier waarop de Europese autoriteiten de integratie bevorderden van immigranten met vergelijkbare religieuze en culturele achtergronden, terwijl ze immigranten uit Afrika en andere ontwikkelingslanden buitensloten omdat ze niet thuis hoorden op het continent, vanwege hun huidskleur of cultuur. Later hoorde ik van mijn Finse vriendin hoe heerlijk de Fransen het vonden haar telkens weer te wijzen op haar buitenlandse accent, iets wat haar mateloos irriteerde.

Sinds die tijden van weleer - waarin ik een bezoek bracht aan Parijs, met de Ivoriaan sprak en mijn Finse vriendin opzocht - heeft er een enorme verandering plaatsgegrepen in de hoofden van de migranten en in de verharde houding van de Europeanen jegens hen. Ik heb geen idee wat er geworden is van de jonge Ivoriaan. Maar we weten wel dat veel van zijn medeafricanen - tijdgenoten van hem of mensen van recenter datum - onderaan de voedselketen staan, waarschijnlijk onopgeleid en mogelijk werkloos zijn, dat hun gezelschap gemeden wordt, dat skinheads hun huizen bestoken met brandbommen en dat hun aanwezigheid botst met politici, onrustzaaiers en leuzenroepers. We weten dat politici de kiezers op hun hand proberen te krijgen met lastercampagnes in Frankrijk, Oostenrijk en Nederland, en dat een handjevol rechtse polemisten de lokale bevolking opzweept tot hysterie. Maar goed, er zijn sinds die lang vervlogen jaren dan ook veel dingen gebeurd die gemaakt hebben dat de gastbevolking en de migranten ambivalent tegenover elkaar zijn komen te staan.

Laten we er geen doekjes om winden: Europa heeft zich verrijkt over de rug van Afrika - onze hoogopgeleiden zijn weggeleid, onze sterke mannen hebben andermans rijkdom opgebouwd, terwijl wij, in Afrika, dagelijks te maken hebben met de deplorabele gevolgen van de armoede, voor een groot deel het resultaat van ruim honderd jaar kolonialisme gevolgd door nog een paar decennia van Euro-diefstal, de ongeschiktheid van onze leiders en hun corruptie. Ons continent ontbeert nu, tengevolge daarvan, alles wat goed, voor naam en sterk is, alles wat een mens trots maakt. We zijn gereduceerd tot een bedelkom, vastgehouden door de bevende handen van ondervoede baby's, terwijl onze stoere knapen zich vergaren aan de grenzen van Europa in de hoop de muren van Fort Europa te beklimmen. Het is dan ook geen wonder dat de misleide massa Europa ziet als het Beloofde Land en Europeaan wil worden.

Wat betekent het voor een Somaliër om Nederlands, Brits, Frans, Duits of Zweeds te worden? Verandert het aannemen van een dergelijke identiteit je persoonlijkheid en verstoort het je evenwicht, vooral als je trouw wilt blijven aan je Somalische wortels? Hoe beïnvloedt het feit dat de migranten zich onwelkom voelen hun interactie met de gastgemeenschap?

Bij bushaltes en in de aankomst- en vertrekhal van luchthavens herinneren Europeanen mensen die zich door hun huidskleur of hun kleding onderscheiden als buitenlanders er graag aan dat ze niet van hier zijn; velen vragen hun wanneer ze teruggaan naar waar ze vandaan komen. Ik zie de toen nog jonge Ivoriaan voor me, nu een oude man, een grootvader, die zich beklagt over zijn lot en er tegen fulmineert dat hij voortdurend buitengesloten wordt door de grote massa in zijn aangenomen land. Ik kan ook meevoelen met zijn kinderen die terug willen keren naar Afrika, een continent dat zij nauwelijks kennen en waar ze zich echt niet zonder meer thuis zullen voelen. Ik heb de laatste tijd veel Somaliërs en andere Afrikanen ontmoet die zich vestigen op het Afrikaanse continent - om Euro-racisme te vermijden. De eventuele buitensluiting van mijn Finse vriendin is van een andere orde. Met name sinds 9/11 - een waterscheiding voor vele Europese gemeenschappen waar ook moslims wonen - is de situatie in het bijzonder zorgwekkend als je zwart bent en moslim.

Vóór 9/11 maakte religie niet noodzakelijkerwijs deel uit van de huichelpolitiek die in hoge mate bepalend was voor Europa's houding jegens moslim-immigranten. Ná die tijd maakt religie echter de status van immigranten nog gecompliceerder dan die al was, en verdringt de andere verschillen tussen insiders en outsiders in elke Europese entiteit: de moslims worden gezien en behandeld als ongewenste vreemdelingen, zelfs als ze de nationaliteit van het land hebben. Je kunt rustig zeggen dat Europeanen na 9/11 een inherente discriminatie aan de dag leggen jegens moslims, waar die ook vandaan komen; ze behandelen Afrikanen die zowel zwart als moslim zijn met minachting en bekijken andere moslims met angst en beven. Waar rasdiscriminatie jegens zwarten in deze tijd subtiele vormen kan aannemen, is de manier waarop ze met moslims omgaan zonder meer bot en spottend.

Religie doorsnijdt alle betrekkingen tussen volkeren, tussen culturen en geloven over de hele wereld, en ik heb moslims hartverscheurende verhalen horen vertellen over de behandeling die hun ten deel viel, aangrijpende belevenissen die deden denken aan het antisemitisme in Europa in het vooroorlogse Duitsland. Dit zet de legale status van insider/outsider nog verder onder druk en maakt die niet alleen heel problematisch maar brengt ook onvoorziene

complicaties aan het licht van dubbelhartige aard. Kortom, grote segmenten moslim-immigranten zitten klem tussen twee strijdende groepen, waartoe ze tegelijkertijd ogenschijnlijk behoren: met hun medemoslims delen ze de verbondenheid van het geloof, en met de gastvolkeren temidden van wie zij wonen vele andere banden.

Onlangs heb ik reden gehad me af te vragen wat het betekent om een discussie te voeren met een fundamentalistische christen in het Amerika van na 9/11. Ik zat in het vliegtuig van Chicago, waar ik was geweest om de publicatie van Knots te promoten, naar Minneapolis, waar ik een vriend wilde gaan opzoeken om een weekend te gaan kanoën op het Lake Superior. Ik zat naast een wedergeboren christenfundamentalist die mij probeerde te bekeren tot het christendom, en zette mijn geheugen op nul tot mij een toepasselijke wijsheid te binnen schoot, identiek aan degene die hij me citeerde over zijn geloof. Het was een islamitische wijsheid van de volgende strekking: elk mens dat geboren is na de openbaring van het islamitische geloof zoals onthuld aan de profeet Mohammed, is sui generis een moslim en dus van het geloof. De wijsheid houdt ons verder voor dat het feit dat vele miljoenen het geloof niet beoefenen of dat ze onder de verkeerde invloed vallen van hun onwetende niet-moslim-ouders die om een drogreden christen, hindoe, boeddhist, animist of wat dan ook 'worden', te wijten is aan hun eigen falen, waarvoor ze uiteindelijk gestraft zullen worden in het hiernamaals. Natuurlijk durfde ik deze islamitische wijsheid niet te delen met mijn wedergeboren gesprekspartner uit angst voor post-9/11-repercussies. Ik heb verhalen gehoord over passagiers aan wie het recht op vliegen ontzegd werd en die uit het vliegtuig gezet werden omdat een medepassagier hen had beschuldigd van verdachte activiteiten. Ik was zo voorzichtig hem niet te vertellen waar ik vandaan kwam en met welk geloof ik geboren was. Evenmin maakte ik hem deelgenoot van mijn stellige overtuiging dat het onpraktisch was een geloof dat men niet in acht nam te verwisselen voor een nieuwe gril die men waarschijnlijk niet zou beoefenen.

Om hem de mond te snoeren onderhield ik hem een half uur lang met uitgebreide verhalen, voordat ik de moed verzameld had om hem, onder meer, te vertellen dat mijn wereld anders was dan die van mijn ouders en veel van mijn leef-

tijdgenoten en van mijn broers en zusters, zelfs al voerden die de Amerikaanse of Britse nationaliteit. Ik legde hem uit dat het verschil tussen de wereld waarin ik opereer en waaraan ik deelneem - door romans te schrijven en te participeren in het intellectuele debat omtrent de wereld - en de wereld waarin mijn vrienden en naaste familieleden wonen, het mij moeilijk, zo niet onmogelijk zou maken om me te bekeren. Ik versloeg hem eerdere pogingen om mij het licht te laten zien, waaronder die van de Nigeriaanse neven, nichten en tantes van mijn ex-vrouw die me aanspoorden Christus toe te laten in mijn leven. In mijn weerwoord aan mijn schoonfamilie, zo vertelde ik hem, wees ik hen erop dat een man van mijn leeftijd en met mijn achtergrond het niet kon billijken trouw te zijn aan een nieuw geloof, nadat hij het geloof waarmee hij vijftig jaar tevoren geboren was afgezworen had. Ik besloot mijn betoog met de opmerking dat ik alle geloven respecteerde en dat ik de heilige Schriften liever zelf las.

Vervolgens draaide ik de rollen om en vroeg hem of hij de Bijbel zag als een literaire tekst en of hij mij dan kon vertellen wat naar zijn mening de onmetelijke literaire verdiensten waren van de Psalmen. Hij zat een hele poos met zijn mond vol tanden. Toen vroeg hij waarom ik in de Verenigde Staten was, en ik beantwoordde al zijn vragen zo omzichtig mogelijk om een debat over religieuze bekering uit de weg te gaan. Toen hij me vroeg of ik, net als mijn oudste zoon, mijn broers en mijn zussen, Amerikaan zou worden, liet ik hem weten dat ik me nog steeds heel prettig voel met de identiteit die me bij mijn geboorte is meegegeven.

Veel dingen vertelde ik hem niet, omdat hij die als Amerikaan toch niet begrepen zou hebben - Nederlanders zouden die overigens evenmin begrijpen. Ik weet niet wat een Amerikaan of een Europeaan aan moet met de complexiteit van mijn leven, inclusief het feit dat ik, ook al wilde ik dat nog zo graag, na januari 1999 niet meer met een Somalisch paspoort kon reizen omdat geen enkel land me een visum wilde verstrekken, bijna een decennium na de instorting van het staatsbestel. Een Amerikaan of een Europeaan zou er niets van begrijpen als hij hoorde dat een stuk of wat Afrikaanse regeringen mij hun nationaliteit hadden geschonken om te voorkomen dat ik stateloos en een vluchteling zou worden - om het mij mogelijk te maken grenzen over te gaan.

Nu ik me, sinds mijn huwelijk op de klippen gelopen is, meer thuis voel in Kaapstad dan ooit tevoren, en mijn kinderen het heerlijk vinden me hier, waar ze veel vrienden hebben, te komen opzoeken, is de tijd misschien rijp om de Zuid-Afrikaanse nationaliteit toe te voegen aan de lijst van staatsburgerschap-pen die ik in de loop van mijn leven heb verworven.

Toen ik afscheid nam van de christenfundamentalist, kon ik nog niet bevroeden dat mij een dreigender geschil van islamitische aard te wachten stond bij mijn aankomst in de Twin Cities, waar een islamist ruzie met me zocht over iets wat ik gezegd zou hebben. Dat hoorde ik van mijn oudste broer, die me van het vliegveld kwam halen en mij vertelde dat hij voortdurend werd lastiggevallen door een sjeik die mij beschuldigde van afkeurenswaardig gedrag. Kennelijk had iets wat ik een week tevoren gezegd had in Minneapolis, waar ik voorlas uit *Knots*, felle verontwaardiging gewekt bij het islamitische deel van de Somalische gemeenschap in de Twin Cities. Sommigen van hen vonden mijn bewering provocerend dat het dragen van de sluier in Somalië een recent verschijnsel is uit de jaren negentig, vooral toen ik er, ter illustratie, aan toevoegde dat mijn moeder en de overgrote meerderheid van de Somalische vrouwen geen chador droegen. Daarna had ik me hardop afgevraagd of mijn moeder en de andere vrouwen daardoor hun geloof minderwaardig waren, en dat had bij sommige mensen kwaad bloed gezet.

Ik woonde in Somalië toen de tendens nog overwegend seculier was: het schoolcurriculum was seculier en onze omgangsvormen waren eveneens seculier. Ik herinner mij een land waar de sfeer tolerant was, met Somaliërs die toen veel minder geneigd waren zich te verlaten op de godsdienst als een panacee voor de politieke en sociale problemen. In goede en slechte tijden - voornamelijk slechte - rekenden we erop dat de staat, die seculier was, een deel van de verantwoordelijkheden op zich zou nemen. Na de instorting van het staatsbestel en na bijna zestien jaar voortdurend geharrewar, waarin de krijgsheren clanmilities rekruteerden, het land onderling verdeelden en zichzelf elk een leengoed toe-eigenden dat ze met veel moord en uitbuiting runden, zijn de Somaliërs hun vertrouwen gaan stel-

len in de islam, die door velen gezien werd als een verenigende kracht. De aanhangers van de islam-als-oplossing-voor-alle-problemen kregen de bovenhand in de Somalische politiek; ze zetten islamitische rechtbanken op waarvoor alle onverlaten gedaagd en gevonnist werden volgens de sharia, in afwezigheid van een functionerende regering. Sommige aanhangers van dit idee verwachtten dat de islam een alternatief zou bieden voor de op clan gebaseerde chaos, en ere wie ere toekomt: even was dat ook zo. In mei 2006 maakte de Islamic Court Union¹ formidabele vorderingen: zij eisten de macht op van de krijgsheren, die financiële steun kregen van de Verenigde Staten en die vochten onder de schuilnaam Alliance for the Restoration of Peace and Counter-Terrorism² in Mogadishu en zich vervolgens uitspreidden over een groot deel van Zuid-Somalië. Ondertussen bleef de zwakke Federale Regering, die in 2005 gevormd was in Nairobi, Kenia, weggestopt in een garnizoensstadje op driehonderdvijftig kilometer ten westen van de hoofdstad. Op 26 december 2006 viel Ethiopië, naar verluidt tot steun van de Transitional Federal Government³ en met de zwijgende goedkeuring van de VS, Somalië binnen. Alles liep echt helemaal uit de hand na deze Ethiopische 'intravasië', waarbij de VS raketten afvuurden op een vermeende Al-Qaeda-basis in een bos dicht bij de grens met Kenia of op een vermeende schuilplaats van een zogenaamde terrorist. Somalië kwam in het nieuws als de ergste humanitaire ramp ter wereld, erger nog dan die in Darfur. Er heeft een heftige confrontatie plaatsgevonden tussen de Ethiopische bezettingsmacht en de troepen van de TFG enerzijds en strijders die beweerden tot de ICU te behoren anderzijds. Nu de ICU zich heeft opgesplitst in twee groepen, een gematigde groep onder leiding van de voormalige Directeur, bereid tot onderhandelen met de TFG, en een zichzelf radicaal noemende groep onder leiding van het voormalige Hoofd van de Raad van Advies - veroorzaakt de aanhoudende oorlog een van de ergste humanitaire crises in de wereld.

Terug naar de controverse in de Twin Cities en terug naar mijn oudste broer. Mijn broer liet me weten dat iedereen het er weliswaar over eens was

1 ICU=Islamitische Unie van Rechtbanken

2 Alliantie voor het Herstel van de Vrede en Contra-Terrorisme

3 TFG=Federale Overgangsregering

dat mijn bewering - dat de sluier deel uitmaakt van een nieuwe gril - correct was, maar dat deze sjeik hem had opgevat als opruiend en tweedrachtzaaiend. Ik voelde me eerder verkeerd begrepen dan aangevallen en ik verbaasde me erover hoe lichtgeraakt sommige mensen zijn, en hoe makkelijk een secularist zich de toorn op de hals haalt van een religionist. Religionisten, van wat voor overtuiging dan ook, laten domweg geen kans onbenut om het hellevuur af te roepen over secularisten in de vaste overtuiging dat deze naar de hel gaan, terwijl henzelf een tête-à-tête te wachten staat in de hemel, compleet met de profeet en de heiligen en het plezierige gezelschap van de Houri's!

Ik luisterde nog wat naar mijn broer, die nu de felle aanval van de sjeik en zijn vijandige houding analyseerde vanuit het clanperspectief - de clan van de sjeik leefde al sinds het grijze verleden in onmin met de onze, zo zei hij, vanwege de conflicten die beide clans met elkaar hadden gehad over waterbronnen en weilanden. Ik wou dat ik thuis achter mijn bureau zat te schrijven. Want ik voelde toen, net als nu, dat ik meer thuishoor in de wereld van een schrijver, waarin ik personages kan creëren, mijn energie kan investeren in het vertellen van verhalen en een denkbeeldig universum kan uitvinden dat parallel loopt aan maar verschilt van het universum dat u en ik bewonen, dan in de wereld van mijn broer - wankel, ongestuurd, onredelijk en vergeven van vermanende vingers.

Terwijl ik hier aan mijn bureau in Kaapstad zit te schrijven, besef ik dat het Somalië uit mijn romans nauwelijks weerklank zal vinden bij mijn broer, de sjeik van de minaretten in Minnesota en de wedergeboren Amerikaan die me probeerde over te halen de islam te verlaten en 'voor mijn eigen zielenheil' christen te worden. Dat komt omdat mijn boeken geworteld zijn in een diep gevoel van secularisme en even open-minded zijn als kosmopolitisch. Ze zullen hoogstwaarschijnlijk beter aanslaan bij de - toen nog jonge - Ivoriaan/Fransman en mijn Finse vriendin dan bij mijn naaste familie of sommige van mijn Somalische vrienden. Ik vind daar het volgende van: het Somalië van mijn romans is niet noodzakelijkerwijs het Somalië van veel Somaliërs, net zo min als het Engeland van de Britse schrijver A.S. Byatt het Engeland van veel Engelsen is, of het India van de Indiase schrijver Amitav Ghosh het India van veel Indiërs. Maar ongetwijfeld zal een lezer van mijn romans, die van Byatt of die van Ghosh daar Somalië,

Engeland of India in herkennen - in hun ruimtelijke, culturele en filosofische capaciteiten, de optelsom van specifieke eigenschappen van die landen.

Ik zie mijn romans zoals een cartograaf wellicht haar/zijn relatie ziet met de kaarten die zij/hij tekent, waarop voorstellingen van het gebogen oppervlak van de aarde plat zijn gemaakt om ze te kunnen weergeven in een afleidbaar, berekenbaar formaat - wetenschappelijk en esthetisch. Op die manier wordt het gebogen oppervlak van de driedimensionale ruimte kunstig afgebeeld in twee dimensies met leesbare, snel communicabele, nauwkeurig berekenbare, evenwichtige oppervlaktes. De weergave van de cartograaf van de driedimensionale ruimte vertoont een onderlinge samenhang met de tweedimensionale, die het verbeelde vertegenwoordigt en dit tot het zichtbare equivalent ervan maakt. Dit is, naar mijn idee, vergelijkbaar met de verhalen die een romancier in ballingschap schrijft over een verbeelde plek, die zij/hij gelijkstelt aan de verzonnen werkelijkheid ervan.

Tegenwoordig is mijn ballingstatus niet meer zo valide als toen ik niet terugkon naar huis omdat ik daar vreesde voor mijn leven; ik ben opgehouden mezelf als balling te zien sinds de val van het regime van Siad Barre. Mijn huidige uitwijking naar het buitenland is door mijzelf gekozen. Mijn romans over Somalië bevinden zich op een kruising van wegen; ze gaan over een land dat zowel stateeloos als chaotisch is, een land dat is binnengevallen en dat tot slagveld is gemaakt van volmachtoorlogen tussen Ethiopië en Eritrea enerzijds en de Verenigde Staten en strijders van het islamistische geloof anderzijds. Het is op deze kruising dat Somalië de wereld in een of andere vorm is blijven tegenkomen: in 1993 stuurden de Verenigde Staten hun troepen, wellicht met goede bedoelingen, om de hongerende te voeden. Toen zij er niet in slaagden veel te bereiken of de crisis af te wenden - waar ze uiteindelijk voor gekomen waren - trokken ze zich terug en lieten het volk van Somalië veel slechter achter dan toen George Bush Sr. de troepen vrijgaf om de hongersnood te helpen lenigen. Toen volgde er een lange periode van bijna tien jaar waarin Somalië een land apart bleef, stateeloos en chaotisch, en vrijwel aan zichzelf overgeleverd. Omdat geen enkel land een eenzaam eiland is, hervatte de wereld het contact met Somalië - in allerlei onwettige vormen. Het land bleef al die tijd open voor diegenen die

het waagden te betreden - visa of andere formaliteiten waren niet nodig. Vele durfals kwamen eropaf, alleen of in groepen, om handjeklap te spelen met een van de krijgsheren, meer wapens te verkopen of om het land te gebruiken als een doorvoerstation voor drugs tussen India, Afghanistan, Europa en de VS. In deze periode van isolement tekenden sommige Europese regeringen verdragen met krijgsheren die grote lappen grond beheerden, contracten die het hun mogelijk maakten hun nucleaire afval aan onze kusten te dumpen. Bovendien werden er in die jaren jonge Somalische krijgers geronseld om te gaan vechten in Afghanistan of als huurlingen in de grensoorlog tussen Ethiopië en Eritrea.

Toen ik er in juni 2000 naartoe ging, liep ik er minstens tien Oost-Afrikaanse migranten tegen het lijf die in Mogadishu woonden; sommigen van hen gaven Engelse les aan de kinderen van de rijken, sommigen hadden zakenconnecties, anderen runden bioscopen waar Indiase en erotische films vertoond werden. Ondanks de schijnbaar ongestructureerde, chaotische stateloosheid was ik verbaasd te horen dat er Somaliërs bestonden die zo creatief waren om kungfufilms te produceren voor de lokale markt, in het Somalisch, omdat ze gemerkt hadden dat het moeilijk was die films uit Azië te importeren. Ik heb minstens twee van die plaatselijk gemaakte films gezien, waarvan één in de buurt van het hotel waar ik logeerde.

Tijdens de bezoeken die ik aan Somalië bracht om research te plegen voor mijn romans, ontdekte ik dat Somalië tegelijkertijd de meest geïsoleerde en de meest open maatschappij ter wereld is; een groot deel van de buitenwereld mijdt Somalië, terwijl er steeds meer landen betrokken raken bij de zaken van het land: de Verenigde Naties, de Afrikaanse Unie en de Europese Unie hebben Somalië hoog op de agenda staan. In een poging verder te reiken dan de bureaucratische en politieke sfeer heb ik mij enige tijd geleden voorgenomen een trilogie te schrijven, waarvan de eerste twee romans inmiddels zijn verschenen, namelijk *Links* (2003) en *Knots* (2007). Momenteel werk ik aan het derde deel van de trilogie, dat net als zijn voorgangers over een Somaliër gaat die terugkeert naar zijn thuisland, het opnieuw bezoekt en het de gevoeligheid en de aandacht schenkt die het land waar je hart ligt toekomen. Omdat ik het land en zijn bevolking beter ken dan menig ander, heb ik mezelf ten doel

gesteld mijn personages de menselijkheid te verlenen die hun ontzegd wordt door schrijvers die eropuit zijn hen te ontmenselijken. Vergelijk mijn roman *Links*, gepubliceerd in 2003, met de film gebaseerd op *Black Hawk Down* - over dezelfde gebeurtenissen in 1993 in Mogadishu, en u zult begrijpen wat ik bedoel.

Wat betekent het voor mij om Somaliër te zijn? Wij Somaliërs hebben de neiging om, als er zich een crisis voordoet, een beroep te doen op elkaars Somaliness, een abstract begrip dat, zo vinden wij, ons samenbindt als volk, een volk met één hoofdtaal die gesproken wordt door de overgrote meerderheid, met één traditionele cultuur, en met één godsdienst, de islam, die ons verenigt. Het begrip Somaliness mag dan moeilijk te definiëren zijn, maar ik veronderstel dat wij het gedeeltelijk baseren op onze aanspraak op een exceptionalisme dat wij toeschrijven aan de natie waartoe wij allen behoren, een uniciteit die, naar ons gevoel, ons land onderscheidt van vrijwel alle andere naties in het Afrika onder de Sahara. Hoewel we moeten toegeven, als we de huidige rampspoed onder de loep nemen, dat onze Somaliness aan slijtage onderhevig is geraakt, beweren Somaliërs met klem dat het begrip niet alleen nog steeds bestaat, maar dat het springlevend is. Bovendien is het juist deze Somaliness, dat wil zeggen onze menselijkheid, waarop we ons beroepen als we elkaar ontmoeten om te praten over de huidige politieke crisis. Ik ben trouw aan mijn Somaliness, mijn menselijkheid, die in mij voortleeft en die mij geholpen heeft de moeilijke jaren van mijn ballingschap te doorstaan.

Tegelijkertijd heeft mijn ballingschap mij de mogelijkheid geboden mezelf te worden; een schrijver met een brede, veelomvattende kijk op de wereld, een schrijver die onbevreesd de meest onverkwikkelijke gespreksonderwerpen durft aan te pakken. Ik heb mijn leven en mijn werk gewijd aan het vertellen van de waarheid, naar mijn beste vermogen en met volle overgave. Mijns inziens dank ik alles wat ik geworden ben aan een wereld die veel groter is dan die waarin ik geboren ben, de wereld die mijn ouders en mijn andere familieleden niet kenden, de wereld die haar vertrouwen in mij heeft gesteld; ik dank het ook aan mijn vrienden die me hebben bijgestaan en mijn lezers die mij zijn gaan waarderen. Mijn waarheid is de waarheid van vandaag, die de leugens

van gisteren inhaalt – en mij dunkt dat, omdat een leugen kortere benen heeft, de waarheid van de kunst haar niet alleen snel zal inhalen, maar haar tevens voorbij zal streven en haar achter zal laten in het stof van de uitsterfing.

Nuruddin Farah (Somalia, 1945) is regarded by many as the most important African candidate for the Nobel Prize for literature. Although he left Somalia in 1970, his native country occupies centre stage in all his books. Apart from the lengthy dictatorship and bloody civil war which destroyed the country, he writes about women's rights and the relationship between Islam and pre-Islamic traditions. The core of his oeuvre is formed by his novel trilogies: 'Variations on the theme of an African Dictatorship', consisting of *Sweet and Sour Milk* (1979), *Sardines* (1981) and *Close Sesame* (1982); and 'Blood in the Sun', formed by *Maps* (1986), *Gifts* (1990) and *Secrets* (1998). Right now he is working on the final part of his third trilogy, already consisting of *Links* (2007) and *Knots* (2008). In his recent work exiles return to a war-stricken Mogadishu. Farah also wrote a non-fiction book with testimonies of Somali refugees: *Yesterday, Tomorrow: Voices from the Somali Diaspora* (2000). In 1998 he was recipient of the Neustadt International Prize for Literature. His work has been translated into seventeen languages and seven of his books have appeared in Dutch, among others *Secrets* and *Maps*. The translation of *Links* will appear in 2009. Farah lives in Cape Town, South Africa.

Kristien Hemmerechts (Brussels, 1955) writes novels, short stories, travel stories, essays and filmscripts on a wide range of subjects, varying from the poetry of her late husband Herman de Coninck *Taal zonder mij* (1998) (*Language without Me*) to the struggle of an anorexia patient in her latest book *Ann* (2008). The human condition is a central element in her massive oeuvre. Owing to loss and faulty communication her characters are not able to get their lives back on track and enter into lasting relationships. In her work there is ample space for the female sexual experience. In her novel *De waar gebeurde geschiedenis van Victor en Clara Rooze* (*The True History of Victor and Clara Rooze*) Hemmerechts plays with fact and fiction: a writer with a writer's block uses an incest story to give thought to writing and literature. Hemmerechts studied Germanic philology and works at the Catholic University in Brussels where she teaches English literature and creative writing. As a writer Ms Hemmerechts actively participates in the public debate in Flanders and the Netherlands. She lives in Antwerp, Flanders.

Nuruddin Farah (1945, Somalië) wordt door velen genoemd als de belangrijkste Afrikaanse kandidaat voor de Nobelprijs voor de Literatuur. Hoewel hij al sinds 1970 niet meer in Somalië woont, staat zijn geboorteland in al zijn boeken centraal. Behalve over de langdurige dictatuur en bloedige burgeroorlog die het land verwoest hebben, schrijft hij ook over vrouwenrechten en de verhouding tussen de islam en pre-islamitische tradities. De kern van zijn oeuvre wordt gevormd door zijn romantrilogieën: 'Variations on the theme of an African Dictatorship', bestaande uit *Sweet and Sour Milk* (1979), *Sardines* (1981) en *Close Sesame* (1982); en 'Blood in the Sun', gevormd door *Maps* (1986), *Gifts* (1990) en *Secrets* (1998). Momenteel werkt hij aan het laatste deel van zijn derde trilogie, reeds bestaande uit *Links* (2007) en *Knots* (2008). In zijn recente werk keren ballingen terug naar het door oorlog geteisterde Mogadishu. Farah schreef ook een non-fictie boek met getuigenissen van Somalische vluchtelingen: *Yesterday, Tomorrow: Voices from the Somali Diaspora* (2000). In 1998 ontving hij de Neustadt International Prize for Literature. Zijn werk is vertaald in 17 talen en zeven van zijn boeken zijn in het Nederlands verschenen, waaronder *Geheimen* en *Kaarten*. De vertaling van *Links* verschijnt in 2009 bij De Geus. Farah woont in Kaapstad.

Kristien Hemmerechts (Brussel, 1955) schrijft romans, verhalen, reisverhalen, essays en scenario's over zeer uiteenlopende onderwerpen, variërend van de poëzie van haar overleden echtgenoot Herman de Coninck *Taal zonder mij* (1998) tot de strijd van een anorexiapatiënte in haar laatste boek *Ann* (2008). Het menselijk onvermogen staat in haar omvangrijke oeuvre steeds centraal. Door verlies en gebrekkige communicatie zijn haar personages veelal niet in staat om hun leven op de rails te krijgen en blijvende relaties aan te gaan. In haar werk ruimt ze opvallend veel plaats in voor de vrouwelijke seksuele beleving. Hemmerechts speelt in haar roman *De waar gebeurde geschiedenis van Victor en Clara Rooze* met feit en fictie: een schrijfster met een writersblock grijpt een incestverhaal aan om haar gedachten te laten gaan over schrijven en literatuur. Hemmerechts studeerde Germaanse filologie en werkt aan de Katholieke Universiteit in Brussel als docent Engelse literatuur en creatief schrijven. Ze neemt als publiciste actief deel aan het publieke debat in Vlaanderen en Nederland. Ze woont in Antwerpen.

Stichting DOEN ondersteunt de Winternachtenlezing 2009 omdat internationale schrijvers hier de mogelijkheid krijgen om hun denkbelden te delen met hun vakgenoten op het festival en met een divers publiek in Nederland. Zo ontstaan nieuwe inzichten en daarmee leveren zij een bijdrage aan het maatschappelijke debat in Nederland. DOEN ondersteunt de Winternachtenlezing 2009 uit de bijdrage van de Nationale Postcode Loterij.

Stichting DOEN is het fonds van de Goede Doelen Loterijen: de Nationale Postcode Loterij, de BankGiro Loterij en de Sponsor Bingo Loterij. DOEN werkt aan een leefbare wereld waaraan iedereen kan meedoen. Dit doet zij door het ondersteunen van duurzame, ondernemende en eigenzinnige initiatieven op het gebied van Duurzame Ontwikkeling, Cultuur, Welzijn en Sociale Cohesie.

DOEN Foundation supports the Winternachten Lecture 2009, as international writers are given an opportunity to share their views with their colleagues at the festival, and with a diverse public in the Netherlands. Thus new insights are born and with these they offer a contribution to the social debate in the Netherlands. DOEN Foundation supports the Winternachten Lecture 2009 with a grant from the National Postcode Lottery.

DOEN Foundation is the fund of the Charity Lotteries: the National Postcode Lottery, BankGiro Lottery and the Sponsor Bingo Lottery. DOEN works towards the achievement of a liveable world in which everyone has a place, by supporting initiatives that are sustainable, entrepreneurial and/or extraordinary in the field of Sustainable Development worldwide and Culture, Welfare and Social Cohesion in the Netherlands.

Winternachten is supported by:

Winternachten wordt gesteund door:

Fonds 1818

ONDER
OCSFM
LTUUR
NEIEM
SCHAAP

Buitenlandse
Zaken

Nederlands
Literair
Productie- en
Vertalingenfonds

HGIS-Cultuurprogramma

